

**Ministerstvo práce a
sociálních věcí chystá
bezprecedentní zásah do
dávek pomáhajících rodinám
udržet bydlení!**

*Stručné informace k možným dopadům plánované reformy příspěvku a doplatku na
bydlení*

Základní informace o současném stavu

Sociální dávky na bydlení – příspěvek a doplatek – jsou jediným uceleným nástrojem podpory bydlení chudších částí společnosti; dokud nevznikne systém sociálního bydlení, nezíská většina potřebných od státu jinou pomoc. Efektivitu nastavení příspěvku na bydlení potvrzuje např. i analýza CERGE¹.

Příspěvek na bydlení je součástí dávek státní sociální podpory – má sloužit jako prevence pádu do chudoby. I díky němu se Česko řadí mezi země s nejnižší mírou chudoby v Evropě. Jeho zacílení je poměrně široké, míří především k větším rodinám, osamělým seniorům a lidem s nízkým příjmem. Naopak jej není možné vyplácet lidem na ubytovnách, v podnájmu či v jiném nestandardním bydlení.

Celkem jej pobírá zhruba **215 000 domácností**, tedy až půl milionu lidí; za rok 2017 na něm bylo vyplaceno celkově cca **8 622 milionů Kč**, což je asi o 7 % méně než v roce 2016. Stejně tak počet příjemců klesl asi o 10 %.

Doplatek na bydlení je dávkou pomoci v hmotné nouzi, dostane se jen k těm nejchudším (lidem v hmotné nouzi). V kombinaci s příspěvkem na živobytí by měl rodinám i jednotlivcům zajistit nejnižší akceptovatelný životní standard; může být vyplácen i do nestandardního bydlení. Je možné ho pobírat souběžně s příspěvkem na bydlení.

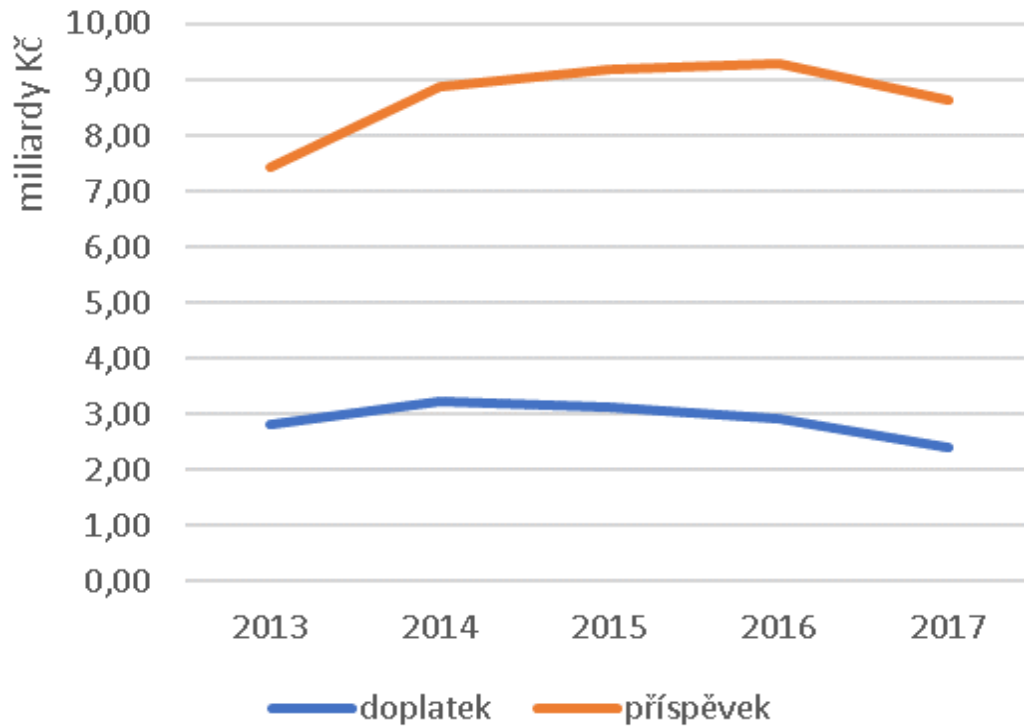
Celkem doplatek pobírá zhruba **50 000 domácností**, tedy přes 100 tisíc lidí; za rok 2017 bylo vyplaceno celkově cca **2 423 milionů Kč**, což je asi o 17 % méně než v roce 2016. Počet příjemců meziročně klesl dokonce o 23 %!

Asi 2/3 příjemců doplatku pobírají i příspěvek na bydlení, což znamená, že bydlí v bytech. Celkově sociální dávky na bydlení pomáhají udržet bydlení zhruba **čtvrt milionu domácnostem**, tedy více než půl milionu lidí. Výdaje na ně přitom tvořily v roce 2017 zhruba 2,2 % všech výdajů na sociální dávky, navíc vykazují sestupnou tendenci způsobenou přísnými restrikcemi v minulých letech. Dopady těchto restrikcí zejména u doplatku na bydlení nebyly řádně evaluovány, ale obecně nesplnily očekávání zákonodárců – ceny ubytování a nájemného se nesnížily, bytová i sociální situace domácností se zhoršila a obce nejevily tendenci nabízet těmto domácnostem obecní bydlení.

¹ JANSKÝ, Petr, Klára KALÍŠKOVÁ a Daniel MÜNICH. Dopad daní a dávek na příjmovou nerovnost a relativní chudobu v České republice. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2016. Studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu; str. 11

Platforma pro sociální bydlení

Graf: Vývoj celkového objemu peněz vyplacených na příspěvcích a doplácích na bydlení

Zamýšlené změny doplatku na bydlení

MPSV hodlá opět omezovat výplatu doplatku na bydlení (po nedávném snížení normativních nákladů pro ubytovny ze 100 % na 80 % a vyloučení výplaty doplatku v částech některých obcí pomocí opatření obecné povahy). Myně při tom předpokládá, že obce nabídnou těm, kteří v důsledku škrtů přijdou o bydlení, nájem v obecních bytech – z dosavadních zkušeností jasně vyplývá, že k tomu obce nemají vůli a mnohdy ani kapacity. Špatný je též předpoklad, že pronajímatelé zareagují na změny snížením nájmů – dopady obdobných dřívějších změn v tomto duchu nikdo neanalyzoval. Podle všeho ale výši nájmů neovlivnily.

1) Snížení doplatku na bydlení vypláceného na ubytovny z 80 % normativních nákladů na 60 %

S ohledem na oprávněně špatnou pověst většiny ubytoven chce MPSV tímto krokem snížit zisk jejich provozovatelů. Přitom ale už v předchozích letech byl doplatek snižován nejprve na 90 % a následně na 80 % normativních nákladů a dopad na výši ubytovacích poplatků nebyl nikdy zjišťován. Z praxe se přitom jeví jako pravděpodobnější scénář zachování stávající výše ubytovacích poplatků, což ubytovaní musí řešit buď doplácením nákladů na bydlení z příspěvku na živobytí, anebo jinými, třeba i nelegálními příjmy. Byznys s chudobou se tak omezit nepodaří.

2) Změna metodiky výpočtu místně obvyklého nájemného

Tato změna dopadne naopak na ty příjemce doplatku na bydlení, kteří bydlí v nájemních bytech. Doplatek na bydlení je totiž počítán podle místně obvyklého nájemného, které dnes Úřad práce zjišťuje v dané lokalitě jednak pro komerční nájemní byty, jednak pro obecní nájemní byty. Tyto dvě hladiny jsou pochopitelně odlišné. Nově by se měl doplatek počítat pouze podle výše nájmu v obecních nájemních bytech. To tvrdě dopadne na chudé nájemníky v komerčních nájmech.

Podle dat z roku 2016 žilo skoro 44 000 domácností pobírajících doplatek na bydlení v bytech, přes 12 000 na ubytovnách (dnes budou čísla celkově nižší – celkový počet domácností pobírajících doplatek klesl ze 61 000 na 50 000). Všem těmto domácnostem hrozí, že jim výrazně klesne doplatek na bydlení, ačkoli skutečné náklady zůstanou nezměněné. Příjmy domácností pobírajících doplatek na bydlení se pohybují na samotné hranici důstojného přežití. V kombinaci s povinným vyplácením části příspěvku na živobytí ve stravenkách povede toto opatření k reálnému a bezprostřednímu ohrožení desítek tisíc domácností ztrátou bydlení. **MPSV předpokládá, že situaci budou řešit obce**

Platforma pro sociální bydlení

nabídkou dostupného obecního bydlení, což je ovšem v rozporu s realitou. Lze čekat, že řada obcí naopak bude mít tendenci své občany v bytové nouzi vytlačovat jinam.

Příklad č. 2: Dopad snížení doplatku na ubytovnách

Rodina se třemi dětmi bydlí na ubytovně v okresním městě, kde za si za 12 000 Kč pronajímá dva malé pokoje. Dlouhodobě se jí nedaří sehnat bydlení jinde než na ubytovnách. Příspěvek na bydlení nepobírají, doplatek jim pomáhá uhradit náklady na bydlení jen do výše 80 % normativních nákladů, tedy 10 170 Kč. Zbytek (1 830 Kč) doplácí z částky živobytí, která činí v jejich případě 11 590 Kč.

Podle nové úpravy...

...dostane tato rodina doplatek jen do výše 60 % normativních nákladů, tedy do 7 627 Kč – o 2 542 Kč méně. Z částky živobytí bude muset zaplatit 4 373 Kč, na další životní potřeby pěti lidí jí tak zůstane 7 217 Kč měsíčně. Vzhledem k tomu, že ve většině obcí neexistuje sociální bydlení pro podobné rodiny, výrazně stoupá riziko, že rodina ztratí i provizorní ubytování v ubytovně.

Příklad č. 3: Dopad změny metodiky výpočtu doplatku v bytech

Matka samoživitelka se dvěma dětmi ve věku 2 a 5 let si pronajímá v pražských Holešovicích byt o 40 m², její celkové náklady na bydlení činí 11 000 Kč. Matka pobírá rodičovský příspěvek a přídavky na děti, celkem 6 000 Kč. Otec neplatí výživné. Životní minimum domácnosti je 7 420 Kč.

Nájem, který domácnost platí, není v Holešovicích nijak neobvyklý, je dokonce poměrně hluboko pod normativními náklady na bydlení. Nájem v obecních bytech, kterých je ale velmi omezené množství, se ovšem pohybuje mezi 100 a 140 Kč za m², je tedy oproti obvyklému komerčnímu nájmu zhruba poloviční.

Podle současné metodiky...

...dostane domácnost příspěvek na bydlení ve výši 8 403 Kč (náklady na bydlení – 0,35násobek životního minima), příspěvek na živobytí ve výši 1 420 Kč (životní minimum – příjem) a **doplatek na bydlení ve výši 2 597 Kč** (náklady na bydlení + životní minimum – příjem navýšený o předchozí dvě dávky). Domácnosti tak po úhradě nákladů na bydlení zůstane částka životního minima.

Podle zamýšlené metodiky...

...by ale Úřad práce mohl snížit místně obvyklé nájemné, které tvoří podstatnou složku pro určení maximálních uznatelných nákladů na bydlení, o polovinu. Maximální uznatelné náklady by tak mohly být stanoveny třeba na 6 500 Kč a domácnost by tak **o doplatek na bydlení úplně přišla**.

Celkový příjem domácnosti by tak činil 15 823 Kč, z nichž by 11 000 Kč musela dát na náklady na bydlení (zlevnění nájmu pronajímatelem, které předpokládá MPSV, je vzhledem k poptávce po bydlení v Praze naprosto nereálné). Ve třech lidech by tak po uhrazení nákladů na bydlení museli vyjít s 4 823 Kč měsíčně, oproti původním 7 420 Kč. Tím výrazně stoupá riziko bezdomovectví takové rodiny.

Zamýšlené změny příspěvku na bydlení

V době, kdy si čím dál více lidí nemůže dovolit bydlení, plánuje vláda podkopat hlavní pilíř podpory bydlení. Jedná se o naprosto nahodilý návrh, bez jakékoliv podkladové analýzy. Srovnajme si to se situací, kdy by stát dělal během 14 dnů důchodovou reformu. MPSV v materiálech, které právě prošly meziresortním připomínkovým řízením, navrhuje redukovat příspěvek na bydlení následujícími způsoby:

1) Přísnější testování příjmů a testování majetku

Vztažení příspěvku na bydlení k částce životního minima přibližuje konstrukci této dávky dávkám pomoci v hmotné nouzi. Stejný efekt má navrhované zjišťování možností zvýšení příjmu vlastním přičiněním, tedy testování majetku, které je dnes typické pro dávky pomoci v hmotné nouzi. Původní logika příspěvku, který měl působit jako prevence pádu do chudoby, se tak vytrácí – nárok na něj vznikne až v momentě, kdy se situace domácnosti bude blížit hmotné nouzi.

Testování příjmů a majetku navíc bude představovat další administrativní zátěž pro Úřad práce, jehož kapacity jsou již dnes značně napjaté.

2) Konec každoroční valorizace normativních nákladů na bydlení

Podle návrhu MPSV nebude mít vláda povinnost každoročně aktualizovat normativní náklady na bydlení, přičemž MPSV argumentuje stabilitou cen bydlení (při elementární znalosti realitního trhu obzvlášť ve velkých městech si lze těžko představit silnější rozpor se skutečným stavem; lze doložit např. daty z analýzy Deloitte²). To může vést k dlouhodobému zmrazení normativních nákladů na bydlení a tím k postupné redukci počtu domácností, které mají na příspěvek nárok.

3) Změna úpravy společně posuzovaných osob a vyloučení vlastníků nemovitostí

Jen tyto dvě změny sledují deklarovaný cíl, totiž omezení zneužívání příspěvku na bydlení. Nově by na něj měli ztratit nárok ti žadatelé, kteří vlastní jiný byt či dům, než ve kterém bydlí. Problematické to však může být u lidí, kteří vlastní nemovitost nízké hodnoty na venkově, ale kvůli své práci potřebují pobývat ve větším městě v nájemním bytě.

Okruh společně posuzovaných osob by se nově neměl řídit podle toho, kde mají osoby hlášené trvalé bydliště, ale podle toho, kde fakticky bydlí. To může být obtížné zjistit, opět tím stoupají administrativní nároky na Úřad práce.

Odhadované dopady změn MPSV nepodložilo žádnou podrobnější analýzou. Příspěvek na bydlení přitom představuje nejefektivnější pilíř státní politiky bydlení. Navrhované snížení pravděpodobně vůbec nevykompenzuje nové náklady na administrativu – až 800

² Část dat je dostupná např. v článku *Nájemné v Česku vzrostlo za rok o 14 procent* na serveru Novinky.cz: <https://www.novinky.cz/ekonomika/469459-najemne-v-cesku-vzrostlo-za-rok-o-14-procent.html>

Platforma pro sociální bydlení

zaměstnanců Úřadu práce a kolaps vyplácení všech dávek. Úspora je navíc problematická v době, kdy celková částka vyplacená na příspěvcích na bydlení i počet příjemců této dávky klesají. MPSV se tak vlamuje do otevřených dveří.

Platforma pro sociální bydlení

Shrnutí

Příspěvek a doplatek na bydlení **chrání až 5 % společnosti před propadem do extrémní chudoby** a bezdomovectví, respektive stavu bez přístřeší.

Změny navrhované MPSV mají potenciál negativně dopadnout minimálně na více než **10 000 domácností**. Celkově se bude jednat o **desetitisíce obyvatel**, typicky rodiny na ubytovnách včetně tisíců dětí, na seniory a děti opouštějící dětské domovy. V těchto skupinách mohou změny vést k nárůstu bezdomovectví. V kombinaci se zásahy, které oslabily český systém sociálního zabezpečení v minulých letech, tak může dojít k nárůstu domácností hospodařících s částkami odpovídajícími životnímu minimu nebo i menšími.

MPSV předpokládá, že obce zajistí svým občanům dostupné bydlení, ale nijak nevysvětluje, jak obcím vytvoří podmínky pro budování potřebných bytových fondů – zákon o sociálním bydlení je v nedohlednu, přitom popsání změny by měly začít platit od ledna. **Stát tak de facto přenáší značné náklady na obce!**

Pokud chce vláda efektivně řešit bytovou nouzi obyvatel ČR, cestou není redukce dávek na bydlení, ale naopak jejich doplnění dostupným bydlením. Jak konstatoval NKÚ, pouze **nabídka standardního nájemního bydlení spolu s dávkami na bydlení** domácnostem v bytové nouzi jim může pomoci jejich situaci vyřešit, samotné dávky nejsou pro řešení nejtěživějších situací dostatečné.

Platforma pro sociální bydlení proto navrhuje stáhnout navrhované změny z legislativního procesu. Jakýkoliv zásah do pilířů státní politiky podpory bydlení, zejména tak výrazný, musí být 1) založen na logice prevence ztráty bydlení - nejdříve je nutno ohroženým domácnostem nabídnout alternativu, např. v podobě efektivního zákona o sociálním bydlení; 2) podložen dobrými daty a evaluací předchozích změn podobného typu a 3) musí mu předcházet řádná odborná diskuse a mít meziresortní návaznosti (MPSV např. tento návrh neprojednalo s Ministerstvem pro místní rozvoj, které má v kompetenci zákon o sociálním bydlení ani s Ministerstvem spravedlnosti, které řeší exekuce a sociální vyloučení). Navrhované novely nesplňují ani jednu z těchto podmínek.

Platforma pro sociální bydlení

O nás

Platforma pro sociální bydlení sdružuje na 80 organizací a odborníků, kteří se na každodenní bázi potýkají s bytovou nouzí v České republice. Naše know-how vychází z osobní spolupráce se světovými odborníky a navázání na světovou komunitu organizací prosazujících řešení bytové nouze na úrovni jednotlivých států a měst, a z hluboké znalosti českého kontextu díky přímé práci našich členských organizací, členů akademiků a sociálních pracovníků a členů se zkušeností s bytovou nouzí. Přímo se podílíme na projektech, jako je brněnský Rapid Re-Housing, který vyhrál cenu FEANTSA za nejlepší evropský projekt ukončování bezdomovectví.